

Ludwig Selimski

(University of Silesia in Katowice, Poland)

The First Name *Francesco* and its Variants in Bulgarian Anthroponymy

Abstract: The article proposes a brief overview of the origin, word-formation structure and the primary meaning of the first name *Francesco*. The name, whose first bearer was Saint Francis of Assisi, is traced back to a nickname meaning ‘a little Frenchman’. In addition, the paper provides a more detailed analysis of the formal-phonetic and word-formational-changes which the name has undergone on Bulgarian linguistic / dialectal soil. The name was introduced in Bulgaria in the early 17th century, simultaneously with the catholicization of the former Paulicians. It occurs as a male and a female name in 36 variants, 19 of which are abbreviated forms without the initial syllable *Fran-*. 11 male variants occur as the basis for surnames.

Keywords: nicknames, first names, primary meaning, phonetic changes

Людвиг Селимски

(Шльонски университет в Катовице, Полша)

Името Франческо и неговите варианти в българската антропонимия¹

В статията се представя произходът, съставът и първоначалното значение на християнското име Франческо (I) и неговата поява в България и формалното му приспособяване към особеностите на българския език и диалекта на католиците в страната (II).

I. Името *Франческо* като християнско име

Голяма част от българските лични имена съставят т. нар. християнски имена. Те се различават от старите и по-новите славянски имена най-вече по това, че не могат да се свържат с някаква домашна дума, носителите им не знаят какво означават те, не се досещат с какви идеи, пожелания и пр. се свързват, за разлика от българските народни имена като *Добри*, *Найден*, *Първан*; *Весела*, *Рада* и др. Християнските имена откъм време на формиране са по-нов слой в състава българския именник, а по произход са предимно заемки – от еврейски, гръцки или латински. Избирани са по мотиви, свързани

¹ Срв. The first name *Francesco* and its variants in Bulgarian anthroponymy. – In: *Studii și cercetări de onomastică și lexicologie* (SCOL). Red.: Silvia Pitiriciu. Editura SITECH. Anul VI, Nr. 1-2. Craiova 2013, 87-97.

по някакъв начин с християнството – с имена на светци, на личности от Стария и Новия завет, с географски имена от свещената земя, като *Витлеем, Йерусалим, Йордан*, със събития, празници, идеи, свързани с християнското нравоучение и т.н. (Males 1996a; Males 1996b). Много от имената, които днес наричаме християнски, не са поначало християнски, а са били известни още преди Христа у съответни народи и са били избирани по различни причини, някои неизяснени окончателно в науката. Така напр. името *Марко*, от лат. *Mārcus*, извеждано като прилагателно **Mārt-(i)co-s* (Ernout, Meillet 1951: 689), производно от името на поганския бог на войната *Mars, -tis*, едва като име на евангелиста Марко (итал. *Marco*, от лат. *Marcus*) започва да се разпространява като християнско сред много народи в света.

Има обаче и такива християнски имена, които дължат на съответния светец не само своя християнски характер и разпространение, но и самата си поява. Ярък пример за такъв случай е името *Франческо*.

Първият носител на това име е свети *Франциск* Асизки, или *Франциск* от Асизи (в Италия), итал. *san Francesco d'Assisi* (1181/2-1226). Впрочем при светото кръщение той е получил името на Йоан Кръстител – кръщелното име на светеца, наричан често „бедняка от Асизи”, е итал. *Giovanni Battista*. А интересуващото ни тук *Франческо/Франциск* е от прозвище, което съпровожда Светеца още от детските или/и юношеските му години. За творец на това прозвище някои смятат бащата на бъдещия светец, богатия търговец Петро Бернардоне. Така нарекъл той на шега малкия *Giovanni* след едно завръщане от Франция (Burgio 1992: 173).

На какъв език се появява това прозвище, как е образувано то, какъв е неговият морфемен състав и какво е означавало при възникването си, т.е. каква е неговата смислова мотивировка – ето онзи кръг от въпроси, на които най-често се търси отговор при анализа на имената като предмет на науката ономастика, а по-специално – на антропонимията.

Итал. *Francesco*, лат. *Franciscus* съдържа в морфемния си състав и в словообразователния си строеж наставка, която в латинския език има облика *-iscus*, в италианския език променен в *-esco*. Славянското съответствие на тази наставка е добре документираното стб. *-ьскъ* (от праслав. **-ьскъ*), от което е заето и в румънски език като *-escu*. С помощта на тази наставка се образуват имена от основи на племенни или народностни названия и за означаване на лица според етническата им принадлежност. В основата на интересуващото ни производно – итал. *Francesco*, лат. *Franciscus* – е залегнало френското *franc* ‘откровен’, което, чрез латинизираното *francus* възхожда към ст.-вис.-нем. *frank* ‘свободен’.

Немското прилагателно *frank* ‘свободен, отворен’, заето през 15-тия век от френск. *franc* < среднолат. *Francus* ‘франк; франкски; свободен’, отначало употребявано главно в съчетанието „*frank und frei*” (‘откровено’), днес се среща единствено в това съчетание. Синонимията „франкски” и „свободен, отворен” се обосновава (произлиза) от историческото значение на германското племе *франки*, които са били възприемани в романска Галия като завоеватели (нашественици) и свободни хора (*francs et libres des toutes tailles*. [engl. free and clear of all sizes]). Чрез племенното име *франките* се характеризират като „храбреци, дръзновени” (Kluge 1963: 214; Drosdowski 1989: 202, s.v. *frank*.), а „етимологически свързаното с него немско прилагателно *frech* [днес означава ‘дързък, нагъл, нахален’]; срв. неговите отдавнашни значения и форми: mhd. *vrech* „tapfer ‘храбър’, *kühn* ‘смел’; *lebhaft* ‘оживен’; *keck*

‘дързък’”, ahd. *freh* „ungezähmt ‘необуздан’; begierig ‘страстно желаещ’, habsüchtig ‘алчен’ и т. н. (Drosdowski 1989: 203, s.v. *frech*). Според друг етимологически анализ етничното название *франки* води началото си от germ. основа **ʁrang-* от глагола **ʁringan* ‘изтискам, изтръгна, извлека’, което характеризира франките като племе, изтръгнало се/откъснало се от своята родина (и заселило се на запад) (Room 1992: 194). Своя поход на запад то започнало от Черноморското крайбрежие (Franks came from the coast of the Black Sea, cf. WEOxf. 6, p. 54).

Словообразователното значение на формацията *Francesco*, лат. *Franciscus* е било ‘франкски; който принадлежи на (отнася се към/произхожда от) франките’, смятани за благородници. Лат. *Franciscus* се променя в стария френски в *franceis*, а впоследствие и във *françois*, като се използва за обозначаване на ‘франки’ (в известния епос от края на XI в. „La chanson de Roland”) и като лично име.

Едва по-късно, след сливането (претопяването / асимилирането) между франките-завоеватели и местното население на романска Галия, итал. *Francesco*, лат. *Franciscus*, френското *franceis* (> съвременното *français*) започва да означава „французин”, т.е. жител на Франция. Във формата за мн. ч. *Franceschi* то е употребено от Данте в „Божествена комедия” (от началото на XIV в.). Според Йонеску може и от по-рано (още в X и XI в.) италианското прилагателно *francesco* да е било използвано за назоваване на лице като прякор (Ionescu 1975: 142–143; Camola 1992: 57), подобно на румънските етнични названия *Bulgaru*, *Rusu*, *Sirbu* и т.н., функциониращи като фамилни имена (Ionescu 1975: 142). От такава словообразователна формация води началото си и името *Francesco* на Светеца от Асизи.

След етимологичния анализ на основата *franc/frank*, свеждана по един или друг начин до германска основа като племенно название *Frank*, и след словообразователния анализ на производното от него итал. *Francesco*, лат. *Franciscus*, остава да потърсим отговор и на любопитния въпрос какво по-точно е могло да означава при появата си прозвището *Francesco*, какъв смисъл е влагал в него творецът на това прозвище?

По този въпрос са изказани няколко предположения, които по-скоро се допълват, отколкото да си противоречат.

Тълкувайки прозвището *Francesco* като означаващо френска етнична принадлежност, макар че се отнася за син на италианец от Асизи, някои изследвачи се задоволяват с изтъкването на неговия умалителен характер, т.е. като ‘французче; малък французин’ (Bubak 1993: 113; Majtán, Považaj 1993: 67); други търсят мотивация за това прозвище на момчето от Асизи в доброто му знаене на френския език (Knappová 1985: 97; Bubak 1993: 113; Kohlheim 2007: 162).

Според трети любовта на юношата към заниманията по френски език (Keber 1996: 211) съответствала на нуждата на баща му някой да му води кореспонденцията с партньорите от Франция, затова го бил нарекъл на шега Французче(то) (Korešný 1991: 92). Бързото напредване на момчето от Асизи в изучаването на френския език е било забелязано и в училището, поради което може да се предполага, че именно съучениците му са могли да бъдат творци на въпросното прозвище (Bubak 1993: 113; Kohlheim 2007: 162).

Друг полски автор предполага, че „бащата [...] се обръщал към сина си с името *Francesco* ‘Французче(то)’ (или ‘малкия Франк’) от симпатия към франките, с които поддържал оживени търговски интереси” (Gołębiowski 1: 102). А има и мнение, че „баща му го наричал на шега *Francesco* „Французче(то)” – може би заради майката,

която произхождала от френския Прованс” (Bauer [red.], *Leksykon świętych* 2: 48; Gerr 2003: 45). А според А. Бурджо, итал. *francesco* „означава [мъж] завърнал се или заминал за Франция или намиращ се в търговски отношения с Франция. Освен ако не се отнася за французин, който чрез името изтъква произхода си”. Той определено смята също така, че „първият *Франческо*, който се помни в Италия, е синът на Petro Bernardone [...], който заради търговията си с Франция сменил кръщелното име на сина си, Джовани, с най-подходящото за неговия бизнес, *Франческо*” (Burgio 1992: 173).

Франциск Асизки е провъзгласен за светец (честван на 4 октомври), още през 1228 г., само 2 години след смъртта му. Благодарение на изключителната популярност на светеца, името му бързо получава широко разпространение сред много католически народи и заживява в разнообразни варианти, формирани в съответствия с местните езикови или/и диалектни особености.

Името *Франческо* се среща в многобройни фонетични и словообразователни варианти в полски език (Males 1994: 218), в словенски (Keber 1996: 210-212), в хърватски (Skok 1: 532-533, s.v. Frugy; Šimundić 1988: 117-119), украински (Трійняк 2005: 395-396), белоруски (Усціновіч 2011: 212), румънски (Ionescu 1975: 142-143), а също така и в български (вж. II).

II. Името *Франческо* в българската антропонимия

1. В България това второ име на свети Франциск прониква, както и други характерни за западния обред християнски имена, едновременно с покатоличването на бившите павликяни от края на XVI до средата на XVII в., за което най-голяма заслуга се пада на францисканците, на (итал.) Ordine dei Frati Minori, основан от св. Франциск в 1209 г. Затова то се явява в звуковия облик *Франческо* (от итал. *Francesco*) и жен. *Франческа*, макар че в църковните книги за раждания, конфирмация, венчавки и погребения, в текстовете на латински език то обикновено е записвано в латинизираната фонетична и морфологична форма *Franciscus* (в съответния падеж), от която имаме порядко срещания облик *Франциск* (и жен. *Франциска*). Звуковата форма *Франческо* (и жен. *Франческа*) е общо взето по-разпространена от формата *Франциск* (и жен. *Франциска*). За ЛИ *Франческо* от 1626 г. в Сев. България пише Н. Милев 1921 (срв. Селимски 1998: 155 [= Селимски 2006: 149]). За *Franciscus* в 1796 г. в Сев. България и в 1839-1840 г. в Южна България пише Л. Милетич (срв. Селимски 1998: 156 [= Селимски 2006: 150]). По-късно се появява и немският облик на това име, т.е. *Франц* (от нем. *Franz*). Това може би трябва да се свързва най-напред с австрийската мисия на лигуористите в Пловдивско (1836–1840 г.), където е и по-голямата честота на поява на името *Франц*, а по-късно – с по-тесните връзки на България с Германия.

Българските католици, които живеят в няколко села в Никополско и Свищовско (в Северна България) и в Пловдивско и гр. Пловдив (в Южна България) се запознават с името *Франческо/Франциск* най-напред от проповеди в църквата и свързани с тях четива. Скоро след това те започват да кръщават и своите деца с това име.

Освен споменатите по-горе основни облици *Франческо* и *Франческа*, *Франциск* и *Франциска*, отбелязват се още 13 варианта на пълния трисричен облик на това име: 12 фонетични варианта (1–12) и 1 словообразователно обусловен (13). Фонетичните варианти отразяват звукови особености на местния народен говор: редукция на широките гласни (тук *a* > *ъ*) и субституция на *ф* с *в*, а на *в* с *ъ* или *у*, които се срещат и в други диалекти, и промяната *е* > *и*, характерна само за говора на католиците и някои

сродни с него родопски говори (Селимски 1974). Вариантите с последната промяна ($\acute{e} > \grave{u}$) се срещат в тесен кръг и при устно общуване (в училището, администрацията и публични прояви тази промяна се избягва). Появата на съгласна *ш* на мястото на *с* би могла да се разглежда и като частична асимилация $ч - с > ч - ш$ на българска почва. Но още по-вероятно е да имаме работа с фонетичен окцидентализъм – българското *ш* в компонента *-чешко* (вм. *-ческо*) да застъпва произношението на босненските францисканци още от първите десетилетия на XVII век, както в хърв. *Frančeško* и *Frančeška*, или да се дължи на италианско диалектно произношение на *s* като *š*.

Ето тези варианти, приведени с кратък коментар и съкратени обозначения на селищата², в които се срещат:

1. *Франциско*, Б, Ж, с основа по *Франциск*, но с окончание *-о* по *Франческо*;
2. *Францеско*, Ж (отбелязано в Монтана у Илчев 1969: 513, а липсва у Ковачев 1995), с *ц* по *Франциск*, а с гласна *е* и окончание *-о* по *Франческо*;
3. *Францешко*, О, с *ц* по *Франциск*, а с гласна *е* в основата, окончание *-о* и съгласна *ш* по *Франчешко* (вж. 4);
4. *Франчешко*, О, с част. асимилация $ч - с > ч - ш$ или непосредствено от хърв. *Frančeško*;
5. *Франчешка*, Б, О, Д, Ж, К, М, с част. асим. $ч - с > ч - ш$ или от хърв. *Frančeška*;
6. *Франчишко*, Ма, с характерната за говора промяна $\acute{e} > \grave{u}$, от *Франческо*;
7. *Франчишка*,³ с промяна $\acute{e} > \grave{u}$, от *Франчешка* (5);
8. *Франчишко*, Б, Т, Д, Ж, с промяна $\acute{e} > \grave{u}$, от *Франчешко* (4);
9. *Вранчешко*, Б, О, с *в* вм. *ф* от *Франчешко* (4);
10. *Вранчешка*, О, с *в* вм. *ф* от *Франчешка* (5);
11. *Врънчешко*, Ма, с *в* вм. *ф* и редукция ($a > \text{ъ}$) от *Франчешко* (4);
12. *Уранчишко*, О, с *у* вм. *ѣ*, от *в*, субституция за *ф*, от *Франчишко* (8);
13. *Вранчеша*, О, с фонетични промени, както при *Вранчешка* (10), а отпадането на съгласната *к* от състава на основата се дължи на схващане на завършъка *-ка* като български умалителен суфикс. С други думи, *Вранчешка*, възприемано като умалително производно, обосновава името *Вранчеша*, което е възникнало по пътя на редеривацията, с аугментативна семантика.

Още един облик на пълната основа на това име се открива в производното от него диалектно *уренчешкàрин* (и *уренчешкàрка* ж.) ‘член на дружество на францисканци миряни’, т.е. *терциари*, членове на „третия орден” (лат. *tertii ordinis*) на св. Франциск (относно основата срв. хърв. *frančeskan* ‘францисканец’; Skok 1: 533).

Името *Франческо/Франческа* се среща и в редица **съкратени варианти** – с афереза (отпадане) на първата, неакцентираната сричка (*фран-*) от състава му.

При това една част от тях повтарят – с известни звукови промени – последните две срички на името:

14. *Чешко*, Бз, Г, от *Франчешко* (4), *Вранчешко* (10), или от *Врънчешко* (11);
15. *Чишко*, Бз, *Франчишко* (8), *Уранчишко* (12).

При друга група варианти на това име е съхранена само част от акцентираната сричка *-чѐс-* на облика *Франчѐско/Франчѐска*. А съответните формации трябва да се разглеждат като български словообразователни производни – с наставка *-но* (и за ж. р. *-на*) и следващи производни – умалителни – с мекост на крайната съгласна (*-ньо*, *-ню*) или с гласна *-е* (или $-е > -и$) и с умалителна наставка *-ко* (и за ж. р. *-на*). Т.е.,

² Вж. съкращенията на края на статията.

³ Срв. Иоана Франчишка вд. 1641, на 21.VIII (Кал1902).

за формална връзка (или мотивация) с основното име служи само сричката *-чѐ-*, която се явява и в диалектно променения облик *-чй-* (с промяната $\dot{e} > \dot{y}$). Тук спадат:

16. *Чено*, Б, Т, Д, Ж, К, М, С, с наставка *-но* от *Чешко* (14) или направо от *Франческо* или от *Франчешко* (4);

17. *Чена*, Б, Ма, О, Т, Бз, Бо, П, С, женско от *Чено* (16) или направо от *Франческа* или от *Франчешка* (5);

18. *Ченко*, по целия ареал, с наставка *-ко* от *Чено* (16);

19. *Ченку*, О, с редуцирано **o* ($> y$) от *Ченко* (18);

20. *Ченка*, Д, С, женско от *Ченко* (18), или с наст. *-ка* от *Чена* (17);

21. *Ченьо*, на много места, от *Чено* (16), с палатализация на крайната съгласна ($n > n'$) с деминутивна функция;

22. *Ченю*, Д, с редуцирано **o* ($> y$) от *Ченьо* (21);

23. *Чене*, Ма, от *Чено* (16) или *Ченьо* (21), с крайна гласна *-е* с умалителна функция (като *-е* от **-et-* за малките на животни);

24. *Чени*, Ма, Т, с редуцирано *-е* ($> -и$) от *Чене* (23);

25. *Чино*, Б, Д, Г, от *Чено* (16), с промяна $\dot{e} > \dot{y}$;

26. *Чина*, Б, Ма (Милетич 1903: 322; Селимски 1998: 156 [= Селимски 2006: 150], О, от *Чена* (17), с промяна $\dot{e} > \dot{y}$, или женско от *Чино* (25);

27. *Чинко*, О, Т, Бо, с промяна $\dot{e} > \dot{y}$, от *Ченко* (18), или с наст. *-ко* от *Чино* (25);

28. *Чиню*, Бз, с промяна $\dot{e} > \dot{y}$, от *Ченьо* (21) или от *Ченю* (22).

По-трудни за анализ са формациите с изгласно *-ко*, при които може да се предполага а) деривация на българска почва от най-кратката основа *-чѐ-/чй-*, както при *Чено/Чино* (16, 25), или б) съкращаване – с изпадане/отсичане на *ш*:

29. *Чеко*, Ма, О, К, с наст. *-ко*, както *Чено* (16), или съкратено – с изпадане на *ш* – от *Чешко* (14);

30. *Чико*, Б, с наст. *-ко*, както *Чино* (25), или съкратено – с изпадане на *ш* – от *Чишко* (15).

Като се абстрахираме от редките и неясни *Вица*, О, и *Шена*, Б, макар и документиран като женски производни от *Франческа* (Милетич 1903: 322; Селимски 1998: 156 [= Селимски 2006: 150]), остава да спомена още две формации от Ж, които са ми добре познати, макар и да не са документиран писмено:

31. *Чиша*, Ж, от *Франчишка* (6), съкратено (с афреза на първата, неакцентираната сричка *фран-*) и аугментативно, с редеривация (*Чиша* ← **Чишка*), подобно на *Вранчеша* (13);

32. *Франчинко*, Ж, контаминация от *Чинко* (27) и старото *Франческо* или новото *Франц* (33).

33. *Франц* трябва да е най-новата от пълните или официални форми на интересувашото ни име, заета от австрийското/немското *Franz* (а в статистиката тук броена към кратките форми). По данни у Ковачев 1995, името *Франц* е с по-голяма честота (263 пъти) от останалите пълни/цели имена взети заедно (с обща честота 159) – мъжки (*Франциск*, *Франциско*, *Франческо* и *Франчешко*), с обща честота 68 пъти, и женски (*Франциска*, *Франческа* и *Франчешка*), с обща честота 91 пъти. По честота на поява до пълното *Франц* се доближава само мъжкото съкратено и умалително *Ченко* (с честота 252 пъти), което в комуникативната общност на католиците в България се идентифицира с *Франц*, макар че няма нито един звук, който да се явява и в двете имена. Прочее, експанзивното *Франц* измества *Франческо* и *Франциск(о)* и се явява като мотивиращо не само спрямо женските *Франческа* и под., което е твърде очевидно.

Но то е мотивиращо и по отношение на съкратените формации, като *Чено* и пр., което странични хора, дори и опитни изследвачи, въобще и не предполагат.

И така, името *Франческо* се среща в българската антропонимия в 37 варианта. В 17 от тях то се явява в пълна, несъкратена (трисрична, с изключение на *Франциск*) форма – 11 мъжки (по азбучен ред: *Вранчешко*, *Врънчешко*, *Уранчишко*, *Францеско*, *Францешко*, *Франциск*, *Франциско*, *Франческо*, *Франчешко*, *Франчиско*, *Франчишко*) и 6 женски (*Вранчеша*, *Вранчешка*, *Франциска*, *Франческа*, *Франчешка*, *Франчишка*).

Останалите 19 варианта представят съкратени на българска диалектна почва двусрични формации, като *Чено* и др. – 15 мъжки (*Чеко*, *Чене*, *Чени*, *Ченко*, *Ченку*, *Чено*, *Ченьо*, *Ченю*, *Чешко*, *Чико*, *Чинко*, *Чино*, *Чиньо*, *Чиню*, *Чишко*) и 4 женски (*Чена*, *Ченка*, *Чина*, *Чиша*). Към тези 19 се привежда, по уговорка, като 20-то по ред, едносричното *Франц*, заето в тая фонетична форма от нем. *Franz*.

Името *Франческо* (и всички негови словообразователни производни и фонетични варианти), което е ярко маркираното като свързано с католическото малцинство в България, бързо намалява честотата си на поява след Втората световна война, а някои негови варианти са напълно изоставени. Това се обяснява с наложените тогава политически и идеологически промени и особената институционално дирижирана нетърпимост към католическата църква и вероизповедание. Така ярко католическата основна форма на името, т.е. *Франчешко*, се появява за последен път при кръщение през 60-те години. А един не така ярко маркиран вариант като *Ченко* (в научни изследвания погрешно свързан с прилагателното *черен*), отстъпващ по фреквенция само пред *Франц*, е заместван от името *Чавдар*, съвсем чуждо за католическото малцинство в страната, но напомнящо с инициалното си *ч-* за името *Ченко*, а по такъв начин и за *Франческо/Франц*.

Може да се предполага, че след политическите промени в страната от 1989 г. насам страхът от вероизповедната маркираност на името *Франческо* е преодолян. А никой друг не би могъл да служи като образец за толкова нравствени добродетели, колкото защитникът на бедните, покровителят на животните, патронът на еколозите. И за първи път от 2013 година нататък, името му *Франческо* ще се чува и чете, ще се предава и на идни поколения между другото и като името на епископа на Рим, на застъпника на престола на Свети Петър.

2. Името *Франческо* и неговите производни като фамилни име

В българската антропонимия се отбелязват 12 мъжки варианта на името *Франческо/Франц* (от общо 27) в служба като основи на фамилни имена. Ето тези варианти по азбучен ред (с фреквенцията на мотивираните от тях фамилни имена): *Франц* (→ *Францов* 135 и *Францев* 21), *Франческо* (→ *Франческов* 9), *Франчешко* (→ *Франчешков* 35), *Чене*, *Ченьо*, *Ченю* (→ *Ченев* 201), *Чени* (→ *Чениов* 1), *Ченко* (→ *Ченков* 918 и *Ченковски* 24), *Чено* (→ *Ченов* 87), *Чино* (→ *Чинов* 192), *Чиньо*, *Чиню* (→ *Чинев* 84).

Основаващите се върху тях 11 фамилни имена се подреждат по спадаща фреквенция по следния начин (с мотивиращите ги лични имена в скоби): *Ченков* 918 (← *Ченко*), *Ченев* 201 (← *Чене*, *Ченьо*, *Ченю*), *Чинов* 192 (← *Чино*), *Францов* 135 (← *Франц*), *Ченов* 87 (← *Чено*), *Чинев* 84, (← *Чиньо*, *Чиню*), *Франчешков* 35 (← *Франчешко*), *Ченковски* 24 (← *Ченко*), *Францев* 21 (← *Франц*), *Франческов* 9 (← *Франческо*), *Чениов* 1 (← *Чени*). Както се вижда, водещи в конкуренцията са съкратените основи *Ченко/Ченьо* (и *Чинко/Чиньо*), от една страна, и новата основа

Франц, от друга. Все пак при тази статистика трябва да се взема под внимание и възможността основите от типа *Ченко/Чено* (и *Чинко/Чиньо*) да са производни не от *Франческо/Франц*, а от други основи, когато става въпрос за ареал на разпространение, който е различен от католишкия. За отбелязване е, че най-старото *Франческо* се оказва 4 пъти по-малко продуктивно в ролята на фамилно име, отколкото неговия фонетичен вариант *Франческо*.

* * *

Вниманието в тази статия е насочено към християнската и по-точно – към католическата принадлежност на името *Франческо* и пр., което е сред имената с три/четири-вековна традиция в няколко селища в Северна и в Южна България, обитавани от католици. Абстрахирам се от 10-ина други варианта на името *Франческо* и пр., при които явно става дума за други варианти на името (или даже само на неговата романско-германска основа), които са прониквали по други причини и при по-различни исторически условия, както напр. нем. *Франко*, унг. *Ференц*, чеш./словаш. *Франтишек* и *Франтишка*, френ. *Франсоа* и *Франсоаз* и др. Не са взети под внимание също така и няколко варианта, които все още не са изяснени окончателно.

И така, името *Франческо* (в латинизиран облик *Франциск*) е с 8-9-вековно съществуване и с точно толкова дълга традиция на разпространение като християнско име. То възниква като прозвище, със значение '*Французче(то)*', става известно най-напред в Италия като монашеско име на бедняка от Асизи, а скоро след това се разпространява и по целия свят като християнско име – в чест на св. Франциск от Асизи (1181/2–1226), провъзгласен за светец още 1228 г., само 2 години след смъртта му. То прониква и в България от началото на XVII век – още в самото начало на повторното покръстване или конверсията на бившите павликяни като християни-католици, в което най-активно участие са взели францисканците от Босна. В статията се анализират 37 варианта, в които то се среща в българската антропонимия. В 17 варианта то се явява в пълната си, несъкратена (трисрична) форма *Франческо* и т. н. (11 мъжки и 6 женски). Останалите 20 варианта, към които броим условно и едносричното *Франц* (заето в такава фонетична форма от нем. *Franz*), представляват съкратени на българска диалектна почва двусрични формации, като *Чено* и др. (15 мъжки и 4 женски).

След втората световна война поради политическите и идеологическите промени в страната честотата на името *Франческо* (и на производните от него) бързо спада и то се оказва на границата на изчезване. По-трайно се оказва включването на 12 негови варианта в основите на 11 фамилни имена.

Съкращения на селищни имена

Б – Белене, Никополско, бивш Плевенски окръг

Бз – Белозем, Пловдивско

Бо – Борец, в община Брезово, Пловдивско

Г – Генерал Николаево, от 1966 г. квартал на гр. Раковски, Пловдивско

Д – Дуванли, в община Калояново, Пловдивско

Ж – Житница, в община Калояново, Пловдивско

К – Калояново, Пловдивско

М – Миромир, квартал на Хисаря, Пловдивско
Ма – Малчика, Никополско, бивш Плевенски окръг
О – Ореш, Свищовско, бивш окръг Велико Търново
П – Парчевич, днес квартал на гр. Раковски, Пловдивско
Пд – Пловдив
Р – Раковски, Пловдивско
С – Секирово, днес квартал на гр. Раковски, Пловдивско
Т – Трънчовица, Никополско, бивш Плевенски окръг

ЛИТЕРАТУРА

- Илчев 1969: *Илчев, С.* Речник на личните и фамилни имена у българите. София.
Кал 1902: Ново римокатолическо и православно календарче „Миръ” за 1902 година.
Наредилъ О. В. Чокъ. Католически свещеник. Свищовъ.
Ковачев 1995: *Ковачев, Н.* Честотно-etimологичен речник на личните имена в българската антропонимия. Велико Търново: ПИК.
Милев 1921/1988: *Милев Н.* Български лични и семейни имена от XVII век. – В: Известия на Нар. етнографски музей, 1921, 1, 3-4: 140-171. Препеч. – В: 300 години Чипровско въстание. Приноси към историята на българите през XVII век. София 1988: 75-101.
Милетич 1903: *Милетич, Л.* Нашите павликяни. – В: СБНУ, XIX, 1-369.
Селимски 1974: *Селимски, Л.* Българската диалектна фонемна промяна *ѐ > ѝ*. – В: В памет на професор Стойко Стойков (1912-1969). Езиковедски изследвания. София, 183-187.
Селимски 1998: *Селимски, Л.* Проникване и разпространение на католическите имена у българите. – В: 13 slovenská onomastická konferencia. Modra – Piesok 2.-4. októbra 1997. Zborník materiálov. Zostavili M. Majtán a P. Žigo. Bratislava, 153-160 [= Селимски 2006: 147-154].
Селимски 1999: *Селимски, Л.* Християнските имена у българските католици. Проблеми на усвояването. Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach nr. 1481. Katowice: Wyd. UŚ.
Селимски 2006: *Селимски, Л.* Етюди по българска антропонимия. Лични имена. Studia z antroponimii bułgarskiej. Imiona chrześcijańskie. Велико Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий”.
Трийняк 2005: *Трийняк, І.* Словник українських імен. Київ: Вид. „Довіра”.
Усціновіч 2011: *Усціновіч, А.* Слоўнік асабовых уласных імён, Мінск: „Літаратура і Мастацтва”.
Bauer 1997: *Bauer, Z.* (red.) Leksykon świętych 2: F–J. Kraków: Wydawnictwo Pinex.
Bubak 1993: *Bubak, J.* Księga naszych imion. Wrocław etc.
Burgio, 1992: *Burgio, A.* Dizzionario dei nomi propri di persona. Roma: Hermes Editioni.
Camola 1992: *Camola, M.* Il nuovo libro dei nomi. Milano: La Spiga.
Drosdowski 1989: *Drosdowski, G.* Duden „Etymologie“. Herkunftswörterbuch der deutschen Sprache. 2, völlig neu bearb. u. erw. Aufl. Mannheim/Wien/Zürich: Dudenverl.

- Ernout, Meillet 1951: *Ernout, A., A. Meillet*. Dictionnaire étymologique de la langue latine. Histoire des mots. Troisième éd., revue, corrigée et augmentée d'un index. Paris: Librairie C. Klincksieck.
- Fros, Sowa 1997: *Fros, H., F. Sowa*. Księga imion i świętych, t. 2: D – G. Kraków: Wyd. WAM, Księża Jezuitów.
- Gerr 2003: *Gerr, E.* Das grosse Vornamenbuch, 10., vollständig überarbeitete Auflage. Baden-Baden: Humboldt-Verlags GmbH.
- Gołębiowski 1997: *Gołębiowski, G.* Poznaj swego patrona. I. Co oznacza twoje imię? Warszawa: Adam.
- Ionescu 1975: *Ionescu, Ch.* Mică enciclopedie onomastică, București: Editura Enciclopedică Română.
- Keber 1996: *Keber, J.* Leksikon imen: izvor imen na Slovensku. Druga, dopolnjena izdaja. Celje: Mohorjeva družba.
- Kluge 1963: *Kluge, F.* Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. 19. Auflage bearb. von W. Mitzka. Berlin: Walter de Gruyter & co.
- Knappová 1985: *Knappová, M.* Jak se bude jmenovat? Praha: Akademia.
- Kohlheim 2012: *Kohlheim, R. und V.* Das grosse Vornamenlexikon, 3., völlig bearbeitete Auflage. Mannheim-Zürich: Dudenverlag.
- Kopečný 1991: *Kopečný, F.* Průvodce našimi jmény, 2., přepr. a rozš. vyd., Praha: Academia.
- Majtán, Považaj 1993: *Majtán, M., M. Považaj*. Meno pre vaše dieťa, 3., prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: Obzor.
- Malec 1994: *Malec M.*, Imiona chrześcijańskie w Średniowiecznej Polsce. Prace IJP 94, Kraków.
- Malec 1996a: *Malec, M.* Kształtowanie się kategorii imienia w polskim systemie antroponimicznym (Zarys problematyki). – In: Antroponimia słowiańska. (Prace onomastyczne 35), pod red. E. Wolnicz-Pawłowskiej i J. Dumy. Warszawa, 215–221.
- Malec 1996b: *Malec, M.* Rozwój pojęcia “imię chrześcijańskie”. – In: 12. Slovenská onomastická konferencia. A 6. Seminár “Onomastika a škola”, Prešov 25 – 26 októbra 1995. Zborník referátov. Zostavili M. Majtán a F. Ruščák. Prešov, 185–188.
- Room 1992: *Room, A.* The Brewer's Dictionary of Names. Oxford.
- Skok 1: *Skok, P.* Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Zagreb: JAZU 1971.
- Šimundić 1988: *Šimundić, M.* Rječnik osobnih imena. Zagreb: Nakladni zavod Matice Hrvatske.
- WEOxf. 2008: Wielka Enclopedia Oxford, Tom 6, fonokardiografia, Graz, Oxford: Educational sp. Z.o.o.